

выражается в ценностных ориентациях. Они воздействуют на мотивацию поступков, мировоззрение людей. Общечеловеческими ценностями являются: гуманизм, вера, любовь к ближнему, справедливость, толерантность.

Отсутствие ценностей или пренебрежение ими ведет к бездуховности и социальному нигилизму. Нигилизм отражает полное или частичное отрицание общепринятых ценностей, норм, идеалов.

Духовность и нигилизм постоянно воспроизводятся в социальной системе. Различия их выявляются в осмыслении обществом таких противоположных понятий как «добро и зло», «война и мир», «истина и ложь». Присутствие нигилизма требует бережного отношения к ценностным ансамблям культуры, ответственности перед обществом со стороны отдельно взятого индивида, умения адаптироваться к инновациям. Сотрудник ОВД должен уметь распознавать нигилистические тенденции, поскольку его профессиональная деятельность непосредственно связана с социальными слоями, способными продуцировать нигилизм.

Усвоение ценностей курсантами происходит в процессе социализации. Он зависит от многих факторов – социальной среды, культурных оснований общества, особенностей характера и личных интересов человека. Определенную роль играют и биологические факторы – наследственность, состояние здоровья. К уровням идеологии относятся общественная психология и общественная практика.

Общественная психология предполагает психологический склад, архетипы, менталитет. Понятие «архетип» впервые встречается в позднеантичной философии, но в язык современной науки его вводит представитель неофрейдизма К. Юнг. Оно обозначает устойчивые модели отношения к миру, которые складываются на уровне «коллективного бессознательного» и закрепляются в системах символов. Архетипы выявляются путем исследования мифов, верований, произведений литературы. Менталитет – система образов и представлений, которые в разных группах или стратах, составляющих общество, сочетаются по-разному, но всегда лежат в основе человеческих представлений о мире и своем месте в нем. Эти представления определяют поступки и поведение людей.

Общественная практика представляет совокупность рационально осмысленных взглядов, выступающих в форме компетенций. Они сопряжены с различными формами общественного сознания, в первую очередь с православием, как близкой для большинства населения Беларуси религиозной культурой.

Основа религиозного сознания – вера – включает несколько аспектов. Во-первых, верующий принимает в качестве истинного тезис, недоказанный с достоверностью или принципиально недоказуемый. Во-вторых, он осознает и переживает этот тезис как ценность и готов следовать ему в практической жизни вопреки всем обстоятельствам, вплоть до самоотречения. В-третьих, объект веры у верующих относится к сфере сверхъестественного. Объектом веры выступает Бог – верховная личность, атрибутами которой являются: единство сущности и существования, обладание высшим разумом, сверхъестественное могущество и абсолютное совершенство. В содержании религиозного сознания особое место занимает идея спасения. Надежда на спасение требует личных усилий человека, соблюдения им ритуалов, нравственных норм. Важную роль в некоторых религиях играет и посредник – спаситель, как например в христианстве, исламе, иудаизме. Социальные функции религии трудно переоценить. Являясь на протяжении длительного времени регулятивом общественной жизни, она трансформировала духовность, моральные нормы и мировоззрение народов.

Идеология интегрирована в пространство художественно-эстетического сознания, что выражается в искусстве. Оно представлено многообразием видов, жанров и стилей. Носителем информации в искусстве является художественный образ, выраженный в конкретно-чувственной форме. Искусство обладает значительным потенциалом в формировании общественных идеалов людей. Художественное сознание сопряжено с осмыслением и переживанием понятий красоты, гармонии, совершенства.

Идеология закрепляется в общественной морали, нравственности, этике. Слово «мораль» латинского происхождения и переводится как обычай, назидание, предписание. Понятие «нравственность» произошло от русских слов «нравно», «нрав» и обозначает совокупность психических свойств человека, отличающихся от свойств его ума. К ним относятся характер, воля, страсти. Греческим аналогом данного понятия является слово «этический», которым Аристотель обозначил особый класс добродетелей человеческого характера в отличие от добродетелей разума. Науку, которая изучает отношения между людьми, обязанности людей по отношению друг к другу, общепринятые нормы и оценки человеческих поступков, Аристотель назвал «этикой».

Моральное сознание оперирует понятиями долга, чести, совести, достоинства, правды, справедливости, добра, зла. Эти понятия переживаются курсантами и выражаются в чувствах и эмоциях, нравственных идеалах и моральных кодексах. Важно ознакомить курсантов духовным наследием во время лекций и семинарских занятий, сделать это наследие их образом жизни.

УДК 34(09)

В.К. Мароз

ЮРЫДИЧНАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ: МОВА РОДНАЯ, ДЗЯРЖАЎНАЯ, АФІЦЫЙНАЯ, НАЦЫЯНАЛЬНАЯ

Беларуская мова – адна са славянскіх моў, нацыянальная мова беларускага народа, дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусь і мова тытульнай нацыі – з’яўляецца важным элементам сучаснай моўнай сітуацыі і займае істотнае месца ў камунікатыўнай, культурнай і інфармацыйнай прасторы сучаснага беларускага грамадства. Нягледзячы на складанасці развіцця ў XX ст. і звужанае функцыянаванне ў афіцыйнай камунікацыі сучасная беларуская мова – гэта высокаразвітая

літаратурная мова з упарадкаванай сістэмай нормаў, багатым слоўніковым складам, разгалінаванай тэрміналогіяй. Як і любая іншая натуральная мова яна аб'ектыўна выконвае ў грамадстве тры асноўныя глабальныя функцыі: камунікатыўную, культурную, ідэнтыфікацыйную.

Мова – галоўны вынік і сродак тварэння нацыянальнай гісторыі і культуры народа. За XIX–XX стст. беларуская мова прайшла шлях нацыянальнага станаўлення і дасягнула высокай ступені развіцця. Нацыянальная мова ёсць матэрыялізаваная душа народа: «Для мовы, гэтай выразіцелькі душы і думак чалавека, не патрэбна ні скіпетраў, ні каронаў, як не патрэбна для сонца якога-небудзь яшчэ пазалочанага абручка, рамак. Сонца само па сабе адна аздобнасць – і золата, і брыльянт. Таксама і мова якога-небудзь народа ёсць для яго і скіпетрам, і каронай, яго нічым не апаганенай аздобнасцяй» (Янка Купала. Ці маем мы права выракацца роднай мовы).

Беларуская мова была і застаецца на нашай зямлі роднай моваю беларусаў. Яна трымае нас разам, цэментуе беларускую нацыю. Паводле дадзеных перапісу насельніцтва Беларусі 2009 г., роднай беларускую мову назвалі 4 841 319 этнічных беларусаў, а таксама 217 015 прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцей краіны назвалі беларускую сваёй роднай, што складае 53,22 % ад усёй колькасці насельніцтва краіны. Акрамя таго, 1 009 935 этнічных беларусаў указалі яе як мову, якой яны свабодна валодаюць, а таксама 271 778 чалавек, якія належаць да іншых нацыянальнасцей, таксама ўказалі беларускую як другую мову (сярод іх 181 091 чалавек этнічных рускія), што складае каля 13,49 % ад насельніцтва краіны.

Такім чынам, паводле перапісу 2009 г., беларуская мова была роднай для 5 058 334 чалавек, акрамя таго, 1 281 713 чалавек валодалі беларускай мовай як другой, што склала каля 6 340 047 чалавек, якія свабодна размаўляюць па-беларуску. Нягледзячы на тое, што 2/3 насельніцтва краіны заявілі пра свабоднае валоданне беларускай мовай, колькасць грамадзян Беларусі, якія размаўляюць па-беларуску дома, складае 2 073 853 чалавек сярод этнічных беларусаў і 153 271 чалавек іншых этнасаў (у тым ліку 120 378 этнічных палякаў), што складае 23,43 % ад усяго насельніцтва краіны.

Родная мова – гэта сістэма, якую пэўны народ самаідэнтыфікуе як сваю ўласную, надзвычай дарагую і каштоўную самому сабе, неад'емную ад гісторыі краю, адметную ад суседніх ці іншых моваў. «Родная мова ў дакладным значэнні ёсць самая любімая спадчына нацыі: праз яе найлягчэй пранікнуць у душу нацыі, закрануць пачуцці, праясніць розум, падштурхнуць адпаведную думку, заклікаць да дзеяння, змагацца са страхамі, ствараць дабрачыннасці» (Аляксандр Ельскі).

Нацыянальная мова – поліфункцыянальная сістэма. Яна стылістычна разнастайная (стыль мастацкай літаратуры, афіцыйна-справавы стыль, навуковы стыль і інш.). Гэта забяспечвае ёй паўнаўартаснае функцыянаванне ў межах нацыі як мовы адукацыі і навукі, культуры і справядлівасці, а таксама сродку зносін паміж людзьмі ва ўсіх сферах сучаснага беларускага грамадства. Сучасная беларуская мова знаходзіцца ў стане нацыянальнага адраджэння. На гэтым этапе набываюць прырытэтнае значэнне такія функцыі, як кагнітыўная і камунікатыўная.

Беларуская нацыянальная мова развівалася і развіваецца ў дзвюх формах: літаратурная мова і народна-дыялектная мова. Сучасная беларуская літаратурная мова – унармаваная сістэма: нормы лексічныя, марфалагічныя, фанетычныя, арфаэпічныя, акцэнталагічныя, сінтаксічныя, стылістычныя выпрацоўваюцца гістарычна, кадыфікуюцца (фіксуюцца) у слоўніках і даведніках, замацоўваюцца ў пісьмовай мове. Яны абавязковыя ў межах усёй нацыі. Кадыфікацыйная норма – гэта наяўны узус літаратурнага вымаўлення, словаўтварэння, словазмянення. Літаратурная мова, апрацаваная майстрамі слова, – гэта гісторыка-культурны скарб нацыі. Яна мае дзве формы – вусную і пісьмовую.

Неабходна звярнуць увагу на адзін істотны аспект, які характарызуе месца беларускай мовы ў сучасным грамадстве і яе перспектывы. Так, асноўным асяродкам актыўнага выкарыстання беларускай мовы ў 70-я – 80-я гг. мінулага стагоддзя заставалася беларуская вёска, а таксама асяроддзе гарадской гуманітарнай інтэлігенцыі. Дарэчы, і беларускамоўнае навучанне ў сярэдняй школе таксама захоўвала свае пазіцыі пераважна ў сельскай мясцовасці. Таму адным з найбольш істотных вынікаў моўнага развіцця ў канцы XX ст., калі на працягу невялікага перыяду ў 90-я гады ў грамадстве рэзка ўзрасла цікавасць да беларускай мовы, рабіліся інтэнсіўныя захады да пашырэння яе выкарыстання ў самых прэстыжных і запатрабаваных сферах ужытку, быў заканадаўча замацаваны яе статус як дзяржаўнай мовы, трэба лічыць змену грамадскіх ацэнак і сацыяльнай лакалізацыі беларускай мовы. Нягледзячы на тое, што намаганні па пашырэнні беларускай мовы ў асноўных сферах ужытку былі непрацяглыя і не далі чаканых вынікаў, станоўчым момантам з'яўляецца змена ацэнак і адносін грамадства да самой мовы. Сёння сацыяльнай базай беларускай мовы з'яўляецца пераважна гарадское асяроддзе беларускай інтэлектуальнай эліты па-за гуманітарнай сферай. Адметным фактам моўнага развіцця гэтага перыяду з'явілася таксама пераацэнка функцыянальнай ролі беларускай мовы ў сучасным соцыуме. Так, у выніку змянення колькасці актыўных карыстальнікаў беларускай мовы і яе ролі як рэальнага сродку зносін, істотна ўзрасло яе значэнне як сродку і сімвала нацыянальнай ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі, сродку захавання і прэзентацыі нацыянальнай духоўнай спадчыны і культуры.

У канцы XX ст. было ажыццёўлена прававое ўрэгуляванне моўнага пытання ў Рэспубліцы Беларусь. Аднак праблема застаецца ў тым, што пры ўсеагульным побытавым усведамленні сутнасці паняцця «дзяржаўная мова» ні ў прававых актах, ні ў навуковай літаратуры немагчыма знайсці адназначнага і вычарпальнага яго вытлумачэння. Можна пагадзіцца з азначэннем, якое даецца ў энцыклапедыі «Беларуская мова»: «Дзяржаўнасць мовы – гэта юрыдычна замацаваны і рэгламентаваны парадак яе выкарыстання ва ўсіх або ў пераважнай большасці разгалінаванняў афіцыйнай сферы грамадскіх зносін... Дзяржаўны статус мовы грунтуецца на арганізацыйных, кадравых, матэрыяльна-тэхнічных, культурна-асветных і іншых дзяржаўных мерах, прадугледжвае сістэму прававой аховы мовы на тэрыторыі адпаведнага дзяржаўнага ўтварэння». У такім выпадку дзяржаўнае двухмоўе – гэта юрыдычна замацаваны і рэгламентаваны парадак раўнапраўнага выкарыстання дзвюх моў ва ўсіх або пераважнай большасці афіцыйных сфер грамадскіх зносін.

Сёння беларуская мова ўсведамляецца як найважнейшы сродак захавання нацыянальнай адметнасці народа і краіны. У грамадстве ў цэлым сфарміравалася і замацавалася ўсведамленне прэстыжу асобы, якая побач з рускай мовай ведае беларускую і карыстаецца ёю ў сваёй дзейнасці.